

امکان سنجی نقش صنعت گردشگری در محرومیت زدایی مناطق مرزی. مطالعه موردی: شهرستان های تربت جام، خواف و تایباد

مهدی نوری روستای

دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس

m.noori1371@gmail.com

علی بهشتیان مسگران

دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد

abmesgaran@gmail.com

چکیده

امروزه از گردشگری به عنوان عاملی مهم و تاثیر گذار در در ارز اوری و بهبود وضعیت اقتصادی برای هر منطقه و فضای جغرافیایی یاد می شود که تاثیر آن در مناطقی که جز مناطق محروم به حساب می آیند می تواند اثرات بیشتری در وضعیت اقتصادی که به تبع آن در اوضاع اجتماعی و فرهنگی آن منطقه را نیز تحت تاثیر قرار می دهد داشته باشد. شهرستانهای مرزی تربت جام، تایباد و خواف که مرز مشترک ایران با کشور افغانستان هستند، ظرفیت های و پتانسیلهای بالقوه و بالفعلی در زمینه گردشگری دارند. اجرای سیاستهای امنیتی برای ارتقاء امنیت در مناطق مرزی تربت جام، تایباد و خواف هرچند که تا حدودی مثر ثمر بوده است. لیکن دید تک بعدی این روند و عدم در نظر گرفتن شرایط اقتصادی، اجتماعی و... مردم مرزنشین در کنار خلأ ملاحظات معیشتی در رویکرد امنیتی اتخاذشده پیامدهایی عمدتاً نامطلوبی را برای مناطق مرزی به همراه آورده است. این پژوهش با روش توصیفی- تحلیلی با رویکرد ترکیبی (کمی و کیفی) است. توجه به صنعت گردشگری علاوه بر توسعه و بهبود شرایط اقتصادی، می تواند ذهنیت فرهنگی و اجتماعی این شهرستانها را تغییر دهد که بیشتر دیدگاهی امنیتی بر آنها حاکم است. در نتیجه توجه به امر صنعت گردشگری در این مناطق می تواند وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی این مناطق را تغییر دهد و در محرومیت زدایی این مناطق نقش موثری داشته باشد.

واژگان کلیدی: صنعت گردشگری، مناطق مرز، محرومیت زدایی

۱- مقدمه

گردشگری به عنوان یکی از صنایع درآمدی و ایجاد اشتغال در سطح محلی می تواند رهیافتی برای توسعه اقتصادی باشد. امروزه صنعت گردشگری به اندازه ای در توسعه اقتصادی-اجتماعی کشورها اهمیت دارد که اقتصاددانان آن را صادرات نامرئی نام نهادند. از عمده مسائل فرا روی کشورهای در حال توسعه، دست یابی به توسعه پایدار، امنیت فراگیر و عدالت اجتماعی می باشد. با یک بررسی اجمالی می توان به جایگاه ضعیف مناطق مرزی و حاشیه ای در مقایسه با مناطق مرکزی کشور در فرایند توسعه ملی و منطقه ای پی برد. از دلایل این امر می توان انزوای جغرافیایی مناطق مرزی، دوری از قطب های صنعتی-اقتصادی و توسعه نیافتگی در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی بر شمرد (ismail zaei et al, 2012). اما به استناد شواهد آماری و نیز با توجه به روند توسعه در کشور به نظر می رسد یکی از عوامل تأثیرگذار در این زمینه، توسعه نیافتگی مناطق مرزی است که عمدتاً برآمده از رهیافت ها و برنامه های توسعه در کشور در طی ده ههای اخیر است. عدم توازن در بین مناطق در جریان توسعه، موجب ایجاد شکاف و تشدید نابرابری منطق های می شود که خود مانعی در مسیر توسعه است (shaterian et al, 2014). اقتصاد مناطق مرزی می تواند نقش اساسی در ترقی و پیشرفت توسعه اقتصادی نواحی مرزی، بهبود استانداردهای زندگی مردم، کاهش فقر، توزیع مناسب درآمد، ایجاد روابط دوستی و آشنایی بیشتر و تسریع همکاریهای بیشتر بین نواحی مرزی داشته باشد (Chandoev wit et al, 2004). مناطق مرزی کشور از قابلیت های فراوان اقتصادی، اجتماعی، تاریخی، طبیعی و فرهنگی برای توسعه گردشگری برخ. دارند که تاکنون کمتر مورد توجه قرار بوده اند و سرمایه گذاریهای لازم در آنها ایجاد نشده است (safarabadi et al, 2016).

۲- مبانی نظری

گردشگری

گردشگری به عنوان یک صنعت در دهه های اخیر گسترش زیادی یافته و یکی از بزرگترین منابع درآمد و اشتغال زای جهان به شمار می آید (tomazoniT and Crosdales, 2013:22). در فرهنگ لغت لانگمن گردشگری به معنای مسافرت و تفریح برای سرگرمی معنا شده است (Longman, 1988:1712). واژه ی گردشگری به فعالیتی اطلاق می شود که در زمان سفر گردشگرها به وقوع می پیوندد. این واژه در برگیرنده ی همه چیز از قبیل برنامه ریزی سفر، مسافرت به مکان مورد نظر، اقامت در آنجا، بازگشت و یادآوری خاطرات سفر، بعد از بازگشت است. همچنین شامل فعالیتهایی است که مسافر به عنوان بخشی از سفر، انجام می دهد، نظیر خریدهای انجام شده و تعاملاتی که میان میزبان و مهمان به وجود می آید. خلاصه آنکه، گردشگری تمامی فعالیتهای و تأثیراتی است که در طول سفر برای بازدیدکننده، به وقوع می پیوندد. (nasrallah and others, 2014). گردشگری به عنوان صادرات نامرئی درآمدزاترین و ارز آورترین صنعت است و سهم بسزایی در کاهش فقر و ارتقای سطح زندگی و تعاملات مثبت فرهنگی دارد. در عصر فرامردن امروزی، گردشگری یک واقعیت مهم اجتماعی است که عموماً از

دیدگاه‌های تعادل فرهنگی و تعادل‌های توسعه‌ای عدالت اجتماعی به آن می‌نگرند (kiani, 2019). سازمان جهانگردی از آن به عنوان یکی از بزرگترین و پردرآمدترین صنعت رو به رشد دنیا نام برده (UNWTO, May 2012). به همین علت پژوهشگران و متخصصان علاقمند به بررسی نقش گردشگری در توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع میزبان در سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای و محلی می‌باشند (Albalade at al, 2009:1). کشور ایران از لحاظ منابع تاریخی، فرهنگی و طبیعی، جز ۱۰ کشور اول دنیاست اما تنها کمتر از ۱ درصد سهم درآمد جهانی صنعت توریست را به خود اختصاص داده است (Mostofi Al-Mamalaki and Gorani, 2008). هرچقدر کشوری در در عوامل جغرافیایی قوی و توانا باشد توسعه یافتگی آن بهتر و بیشتر است. در واقع با توانایی و قدرتمندی کشورها در بهره‌برداری از زمین و منابع طبیعی است که موفقیت در ژئوپلیتیک گردشگری به دست می‌آید و امروزه زمین و چشم‌اندازهای طبیعی و موقعیت جغرافیایی بحث اصلی در جذب توریسم است (Mahkouei et al., 2012).

زیرساخت‌های گردشگری

زیرساخت‌های گردشگری شامل فضاهای اقامتی و پذیرایی، تأسیسات حمل و نقل ارتباطی و انواع مختلف خدمات می‌شود. در این میان زیرساخت‌های گردشگری را باید فضاهای اقامتی و تأسیسات حمل و نقل دانست. مراکز اقامتی از انواع و اشکال متنوعی برخوردار است. انواع مختلف: هتل‌ها، پانسیون‌ها، تسهیلات اردوئی کمپ‌ها، چادرها، ویلاها، کلبه‌ها و واحدهای آپارتمانی را می‌توانند شامل شوند (ismail zaei et al, 2012).

ابعاد اقتصادی گردشگری

گردشگری از نظر اقتصادی به عنوان یک منبع تامین درآمد و ارزش محسوب می‌شود. کشورهای مختلف جهان در سایه برخورداری از امکانات گوناگون و جاذبه‌های متنوع، در پی جذب و جلب جهانگردی به سوی خویش هستند. باوجودی که در تمامی برنامه‌های توسعه سالیان اخیر بر رهایی از اقتصاد تک‌محصولی متکی بر صادرات نفت تاکید شده ولی در مقام عمل موفقیت و کامیابی قابل توجه، ملموس و محسوسی در این زمینه به دست نیامده است. رشد و توسعه صنعت گردشگری در ایران به عنوان یکی از راهکارهای عملی رهایی از اقتصاد تک‌محصولی و متنوع‌سازی منابع درآمدی کشور باید بیش از پیش مورد توجه برنامه ریزان و سیاستگذاران کشور قرار گیرد (rasolzadehagdam, 2016).

گردشگری باعث ارتقاء سطح بهداشت و ایجاد شغل در جهان می‌شود. گردشگری یک موتور اقتصادی برای اقتصاد کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه می‌باشد. بر اساس گزارش آماری انجمن مسافرت و گردشگری جهانی در سال ۲۰۱۰، صنعت گردشگری ۷ / ۱۰ درصد تولید ناخالص جهانی را شامل می‌شود؛ این صنعت همچنین ۲۰۰ میلیون شغل در سراسر جهان ایجاد کرده است و حدود ۸ درصد شاغلین در جهان در این صنعت مشغول به کار می‌باشند. در سه سال اخیر حدود ۵ / ۸ میلیون شغل جدید به خاطر رونق گردشگری ایجاد شد. تا سال ۲۰۲۰، تخمین زده می‌شود که صنعت گردشگری ۱۲ درصد تولید ناخالص جهانی را شامل شود؛ همچنین ۲۵۰ میلیون شغل در سراسر جهان ایجاد کند و حدود ۹ درصد شاغلین در جهان در این صنعت مشغول به کار گردند (Rasoulzadeh

(Aghdam, 2016). صنعت گردشگری تلفیقی از فعالیت‌ها، خدمات و زیرساخت‌های مختلف است که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان خطوط هوایی، رستوران‌ها و مراکز اقامتی و هتل‌ها را نام برد که از نظر اشتغال زایی و درآمد، بخش بزرگی از صنعت بزرگ گردشگری را تشکیل می‌دهند (gholizadeh, 2020). در واقع سفر و گردشگری تبدیل به یکی از بزرگترین حوزه‌های کسب و کار در دنیا شده به طوری که با صنایع وابسته به گردشگری در مجموع حدود ۱۰,۴ درصد از تولید ناخالص داخلی و ۱۰ درصد از کل اشتغال دنیا در سال ۲۰۱۸ به خود اختصاص داده است. سهم مستقیم سفر و گردشگری از تولید ناخالص داخلی جهان ۳ درصد و سهم مستقیم اشتغال آن ۳,۸ درصد از کل اشتغال می‌باشد (Chamber of Commerce of Mining Industries, 1398).

مرز

به‌طور کلی برای تعریف مرز به همراه طبقه‌بندی و فهرست عنوان انواع مرز، تلاش‌هایی توسط دانشمندانی مانند هارتشورن (۱۹۳۶)، هولدریچ (۱۹۴۰)، جونز (۴۵-۱۹۴۳) و کریستف (۱۹۵۹) انجام گرفته است. اگرچه اولین بحث در مورد مرزهای سرزمینی توسط جغرافیدانان دانشگاهی، به زمان راتزل (۱۸۹۷) برمی‌گردد که رفتار ارگانیکی دولت را مطرح کرد، اما این موضوع توسط لرد کرزن (۱۹۰۸) و هولدریچ (۱۹۱۶) درباره مرزهای سیاسی و شکل‌گیری مرزها پی‌گیری شده است (188: newman and paasi, 1998).

این روند، خود باعث شکل‌گیری تعاریف مختلفی درباره مرز شده است، هرچند در مفهوم و محتوا تفاوت زیادی بین آن‌ها وجود ندارد. در زیر به چند تعریف از مرز اشاره می‌کنیم:

مارتین گلستر «درواقع مرز یک خط نیست بلکه یک سطح است، یک سطح عمودی است که از طریق فضا، خاک و زیرزمین دولت‌های همسایه را برش می‌دهد. این سطح در روی زمین به صورت یک خط به نظر می‌رسد» (Glassner, 1992: 72).

آلاسدایر درایسدل - جرالداچ، بلیک «مرز به پدیده‌های فضایی اطلاق می‌شود که منعکس‌کننده قلمرو حاکمیت سیاسی یک حکومت بوده و مطابق قواعد خاصی در مقابل حرکت انسان، انتقال کالا، مانع ایجاد می‌کند» (Drissdell and H. Blake, 1374: 101).

دیکشیت: مرزها خطوطی هستند که حد خارجی قلمرو تحت حاکمیت یک حکومت ملت پایه را مشخص می‌کنند (Dikshit, 1995: 55). در این تعریف مرز به صورت یک سطح در نظر گرفته شده که امتداد آن تا فضا و تا زیرزمین نیز کشیده و باعث تقسیم‌بندی زمین در سطح، زیر سطح و فضای بالایی آن می‌شود.

دره میرحیدر: مرزهای سیاسی مهم‌ترین عامل تشخیص و جدایی یک واحد سیاسی از واحدهای دیگر است و خطوط مرزی، خطوطی اعتباری و قراردادی هستند که به منظور تحدید حدود یک واحد سیاسی روی زمین مشخص می‌شوند (mirheydar, 2017: 161). در این تعریف مرزها به عنوان خطوطی اعتباری و قراردادی برای تفکیک کشورها از یکدیگر در نظر گرفته شده است.

محمدرضا حافظ نیا: مرزها خطوطی هستند که حدود بیرونی قلمرو سرزمین تحت حاکمیت یک حکومت ملی را مشخص می‌کند. مرز عامل تشخیص و جدایی یک واحد متشکل سیاسی یا یک کشور از دیگر واحدهای مجاور آن است (hafeznia, 2013: 69).

مرزهای سیاسی مهم‌ترین عامل تشخیص و جدایی یک واحد متشکل سیاسی از واحدهای دیگر است. در ضمن وجود همین خطوط است که وحدت سیاسی را در یک سرزمین که ممکن است فاقد هرگونه وحدت طبیعی یا انسانی باشد).

درمجموع می‌توان گفت: مرزها به‌صورت دیوارهایی زندگی، هویت، خانه، کشور، حکومت منافع (ملی) و ... را از دیگران جدا می‌کنند و به شما و آن‌ها اعتبار و هویت می‌دهند. با نگاهی به اطراف خود و مرزهایی که در اطراف وجود دارد می‌توان این موضوع را بهتر درک کرد (Hafiz Nia and Janparvar, 1391: 35).

کارکرد مرز

مرزها تاکنون کارکردهای مختلفی به خود گرفته‌اند و به‌مرورزمان این کارکردها تضعیف و یا تقویت شده و یا تغییر کرده است. «در دولت مدرن که سرحدات گذشته جای خود را به خطوط مرزی داده‌اند، برجسته‌ترین کارکرد مرز را ایجاد امکان کنترل بر تعاملات بین دو کشور و ملت به‌منظور تأمین امنیت و حفاظت از منافع ملی آن‌ها تشکیل می‌دهد» (Mujtahedzadeh, 2003: 381). باوجود دیدگاه‌های مختلف می‌توان کارکردهای مرز را به‌صورت نقش‌هایی که مبتنی بر ماهیت مرزها و از سوی دیگر نقش‌هایی که از سوی حکومت‌ها برای مرزها در نظر گرفته می‌شود و بر پایه آن مرز در فضای جغرافیایی چشم‌انداز خاصی را شکل می‌دهد، تعریف کرد. کارکرد و نقش مرزها عاملی کلیدی در توسعه مناطق و شهرهای مرزی است. مرزها هم می‌توانند عاملی در برابر توسعه و یکپارچگی نواحی مجاور باشند و هم به عنوان پلی ارتباطی، زمینه تعامل و پیوندهای دو طرف مرز را فراهم نمایند (Rafian et al., 2013). دکتر حافظ نیا کارکردهای مرز را به‌صورت زیر بیان می‌کند:

الف) نقش جداکنندگی: مرز بین دو نظام سیاسی، دو حاکمیت، دو فرهنگ و دو ملت، جدایی می‌اندازد.

ب) نقش یکپارچه‌سازی: مرزها سازنده چارچوب فضایی هستند که افراد ملت درون آن آمیخته و یکسان می‌شوند و هویت مشترک پیدا می‌کنند.

ج) تفاوت سازی: مرزها تفاوت تجلی فضایی، فیزیکی، سطح توسعه، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی دو کشور را نشان می‌دهند

د) کشمکش: مرزها کانون برخورد دولت‌ها و ملت‌های رقیب و متخاصم مجاور یکدیگرند. وجود تفاوت با تضاد قومی، فرهنگی، دینی، تصرف خاک، امکانات حمل‌ونقل و منافع اقتصادی، ادعاها و مانند آن می‌تواند آتش درگیری و جنگ را در منطقه مرزی میان دو همسایه برافروزد.

ج) ارتباط: مرزها کانون ارتباط ملت‌ها و دولت‌ها در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، ارتباطی و غیره با یکدیگرند. این ارتباط به صورت رسمی و غیررسمی و در زمینه‌های مختلف برقرار می‌شود. ارتباط رسمی از طریق نقاط مرزی به نام گمرک و ارتباط غیررسمی از همه رخنه‌ها و منافذ مرزی برقرار می‌شوند، پدیده قاچاق کالا و مسافر در ارتباط غیررسمی جای دارد (Hafiz Nia, 1999: 190-191).

چگونگی کارکرد و نقش مرزها عاملی کلیدی در توسعه مناطق و شهرهای مرزی به شمار می‌روند. مرزها هم می‌توانند مانعی در برابر توسعه و یکپارچگی نواحی مرزی باشند و هم به عنوان پلی ارتباطی زمینه تعاملت و پیوند دو طرف مرز را فراهم کنند (Rafian et al., 2013).

محرومیت زدایی مرزی

محرومیت شامل ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی/محیطی است؛ بنابراین یکی از مشخصات اصلی و بنیادی محرومیت چند بعدی بودن آن است که بر این امر، بین محققان و متخصصان توافق وجود دارد. ابعاد محرومیت در سطح کلان شامل دو بعد عینی و ذهنی است. به عبارتی، شاخصهای اجتماعی، اقتصادی و کالبدی/محیطی در سطوح مختلف فرد/خانواده، گروه و منطقه می‌تواند بر حسب دو بعد اصلی یعنی بعد ذهنی و عینی ارزیابی شود (portaheri et al, 2014).

محرومیت زدایی از مناطق مرزی هدفی است که در قوانین و برنامه‌های توسعه کشور مورد تأکید قرار گرفته و امتیازات قانونی و ضمنی مختلفی برای این منظور در نظر گرفته شده است. اگر چه اثربخشی این تدابیر کمتر مورد ارزیابی علمی قرار گرفته، اما اجمالاً این رأی مورد اجماع کارشناسان مختلف است که این مناطق با توسعه فاصله بسیار دارند (nasiriagdam, 2018).

۳- پیشینه پژوهش

اسمعیل زائی و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهشی تحت عنوان: بررسی اثرات گردشگری در مناطق مرزی مورد مطالعه شهرستان سراوان، به بررسی و تبیین نقش و اثرات گردشگری در مناطق مرزی به ویژه شهرستان سراوان در توسعه پایدار در منطقه می‌پردازد و همچنین از گردشگری به عنوان یکی از صنایع درآمدی و ایجاد اشتغال در سطح محلی رهیافتی برای توسعه اقتصادی نام می‌برند.

ابراهیم زاده و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهشی تحت عنوان: بازارچه‌های شهرهای مرزی، دریچه‌ای به توسعه گردشگری شهری، مطالعه موردی: استان سیستان و بلوچستان، بیان می‌کنند که جذب گردشگر داخلی و خارجی موجب رشد و شکوفایی اقتصادی مناطق مختلف کشور می‌شود و در این زمینه بسترسازی مناسب به منظور تسهیل در امور خدماتی گردشگران یکی از مهمترین راههای جذب توریست داخلی و خارجی به شهرهای مرزی است (ابراهیم زاده و همکاران، ۲۰۱۲).

مورشید و همکارانش (۲۰۰۵)، در مقاله‌ای تحت عنوان "اقتصاد مرزی کامبوج"، به بررسی مبادلات مرزی، کامبوج، لائوس، ویتنام و تایلند می‌پردازد. در این تحقیق چهار جنبه در ارتباط با اقتصاد مرزی در کامبوج مورد توجه قرار گرفته است. و از این موارد نتیجه گرفته‌اند، نواحی که در مجاورت مرز با تایلند قرار دارند، دارای فعالیت بیشتر و در معرض اثرات زیادی مانند افزایش اشتغال، درآمد، منابع و نیز کاهش فقر قرار دارند.

۴- روش تحقیق

روش پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی با رویکرد ترکیبی (کمی و کیفی) است. شناسایی و توصیف مسائل موجود و نیز تحلیل روابط بین مفاهیم نظری و مسائل و پدیده‌های موجود در منطقه مورد مطالعه باروش کمی-کیفی و استقرائی صورت گرفته و از این حیث ابتدا به مطالعه کلی وضعیت منطقه در ارتباط با الگوی امنیتی حاکم پرداخته شده است.

محیط شناسی پژوهش

مرزهای خراسان رضوی با افغانستان

خراسان رضوی دارا بودن حدود ۱۰ درصد از کل مرزهای کشور ایران را شامل می‌شود استان خراسان رضوی دارای ۸۳۷٫۵ کیلومتر مرز است که ۵۳۵٫۵ کیلومتر مرز مشترک خراسان رضوی با ترکمنستان و ۳۰۲ کیلومتر مرز مشترک با کشور افغانستان و ولایت هرات است (<http://razavi.farsnews.com>). مرز خراسان رضوی با افغانستان ۳۲ درصد مرز جمهوری اسلامی ایران را با افغانستان شامل می‌شود. خراسان رضوی از منظر مجموع طول مرزهای آبی و خشکی دارای رتبه چهارم در سطح کشور است و از نظر طول مرزهای خشکی در جایگاه سوم است (اداره کل امنیتی و انتظامی استانداری خراسان رضوی).

جدول شماره (۱) خط مرزی خراسان رضوی با افغانستان

نوع مرز	طول مرز خشکی km	طول مرز آبی km	جمع انواع مرز
شهرستان تربت جام	-	۹۰ (رودخانه هریود)	۹۰
شهرستان تایباد	۱۹٫۶	۶۹٫۴	۸۹
شهرستان خواف	۱۱۰	۱۳	۱۲۳
جمع کل			۳۰۲

منبع: (Zarghani, 2001: 82-79 ; Mohammad Hosseini, 1391: 517)

شهرستان تربت جام

شهرستان تربت جام با وسعت ۸۱۴۹٫۶ کیلومتر مربع معادل ۶٫۸ درصد وسعت استان و در مدار جغرافیایی ۳۴ درجه و ۵۶ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۵۹ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۶۰ درجه و ۱ دقیقه تا ۶۱ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ و در شرق استان قرار دارد. این شهرستان از شمال با شهرستان سرخس، از شرق با کشور افغانستان، از شمال شرق با کشور ترکمنستان، از غرب با شهرستان فریمان و از جنوب با شهرستان تایباد هم‌جوار است. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری شهرستان تربت جام در پایان سال ۱۳۹۵، دارای ۵ شهر، ۵ بخش، ۱۳ دهستان، ۳۲۲ روستا، ۲۵۱ روستا دارای سکنه و دارای ۲۰۷ روستای بالای خانوار هست. فاصله این شهرستان تا مرکز استان ۱۶۴ کیلومتر و تا شهر تهران ۹۷۷ کیلومتر است.

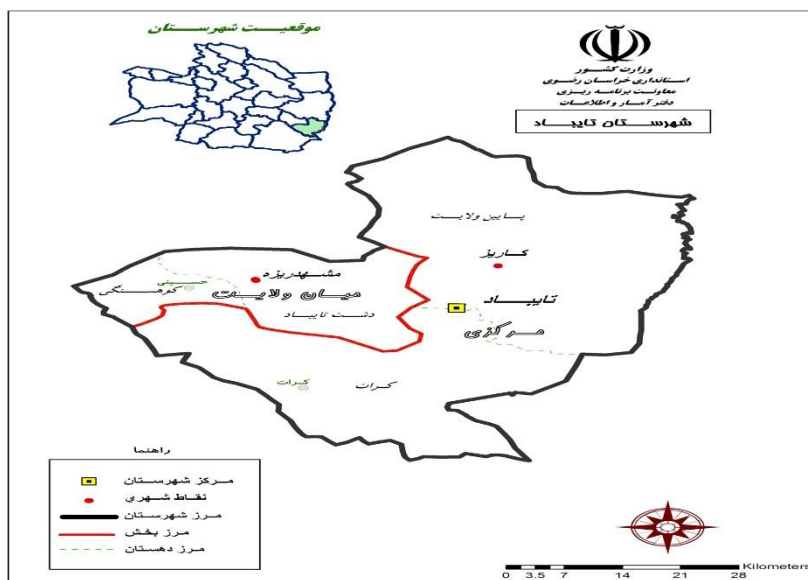
شهرت این شهرستان به مناسبت آن است که یکی از مشایخ به نام شیخ احمد جام ملقب به شیخ ژنده‌پیل در این سرزمین مدفون است. حمدالله مستوفی در نزه القلوب آن را اقلیم چهارم خوانده است. تاریخ مختصر خراسان این منطقه را اساطیری دانسته به‌طوری که فردوسی در داستان سهراب از بخش سمنگان این منطقه یاد می‌کند) Economic, social and cultural report of the cities of Khorasan Razavi (province in 2016, first volume, 1396: 201-199).

منبع: (<http://torbatjam.khorasan.ir>, 1397)

شهرستان تایباد

شهرستان تایباد با وسعت ۵۰۸۴ کیلومتر مربع معادل ۴٫۲ درصد وسعت استان و در مدار جغرافیایی ۳۴ درجه و ۲۴ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۴ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۶۰ درجه و ۱۵ دقیقه تا ۶۱ درجه و ۵ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ و در جنوب شرقی استان قرار دارد. این شهرستان از شمال با تربت جام، از شرق با کشور افغانستان، از غرب با شهرستان باخرز و از جنوب با شهرستان خواف همجوار است. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری شهرستان تایباد در پایان سال ۱۳۹۵، دارای ۳ شهر، ۲ بخش، ۴ دهستان، ۷۱ روستا، ۳۸ روستای دارای سکنه و دارای ۳۴ روستای بالای ۲۰ خانوار می باشد. فاصله این شهرستان تا مرکز استان ۲۲۶ کیلومتر و تا شهر تهران ۱۰۳۹ کیلومتر است. حمدالله مستوفی در نزه القوب آورده است که باخرز ولایتی است از اقلیم چهارم، جای عظیم و پرنزعت است. معمم البلدان عده فرای آن را یکصد و شصت و هشت ذکر کرده است. بررسی های باستان شناسی نشان میدهد که از هزاره سوم پیش از میلاد منطقه تایباد مسکونی بوده، اما عصر توسعه آن مربوط به قرن چهارم تا هفتم ه.ق می باشد (Economic, social and cultural report of the cities of Khorasan Razavi (province in 2016, Volume 1, 2017: 159-157).

(<http://taiebad.khorasan.ir,1397>)

خواف

شهرستان خواف با وسعت ۹۸۲۷ کیلومترمربع معادل ۸,۲ درصد وسعت استان و در مدار جغرافیایی ۳۳ درجه و ۵۲ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۵۹ دقیقه عرض شمالی از خط استوا و ۵۹ درجه و ۲۱ دقیقه تا ۶۰ درجه و ۵۵ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ و در جنوب استان قرار دارد. این شهرستان از شمال با شهرستان تایباد، باخرز و زاوه و از شرق با کشور افغانستان و از سمت غرب با شهرستان زاوه و گناباد و از جنوب هم با شهرستان‌های زیرکوه و قائن هم‌جوار است. و بر اساس آخرین تقسیمات کشوری شهرستان خواف در پایان سال ۱۳۹۵، دارای ۵ شهر، ۴ بخش، ۸ دهستان، ۱۵۸ روستا، ۹۶ روستای دارای سکنه و دارای ۸۱ روستای بالای ۲۰ خانوار هست. فاصله این شهرستان تا مرکز استان ۲۶۷ کیلومتر و تا شهر تهران ۱۰۰۸ کیلومتر است. "خواف" همچون خواف نوشته می‌شود و "خاف" خوانده می‌شود. تمامی جغرافی دانان عصر اسلام همچون یاقوت در "معجم البلدان"، مقدسی در "الحسن التقاسیم" و حمدالله مستوفی در "نزه القلوب" و سرانجام حافظ ابرو در "جغرافیای تاریخی" خواف را به همین شکل ضبط کرده‌اند. خواف از نظر پیشینه تاریخی پیش از اسلام جزئی از قلمرو پارتیان بوده و سابقه تاریخی‌اش به چندین هزار سال می‌رسد. به گزارش دکتر مشکور صاحب رساله ایران در عهد باستان خواف در عهد اشکانیان و ساسانیان نیز جزء شهرهای آباد ایران بوده و نیشابور از توابع مهم این شهر محسوب می‌شد. حاکم این ولایت را "کنارنگ" می‌گفته‌اند. حافظ ابرو دانشمند و مورخ نامی قرن هشتم و نهم، خواف را چنین توصیف کرده است: خواف ناحیه‌ای است مشهور که مردم بزرگ از آنجا برخاسته‌اند. از علما و ملوک و وزراء جد اعلای محمد مظفر شاه شجاع از خواف بوده و ملک زوزن که مدتی حکومت کرد در اواخر دولت خوارزمشاهیان از زوزن خواف بوده‌اند (Economic, social and cultural report of the cities of Khorasan Razavi province in 2016, second volume, 1396: 25-23).

نقشه سیاسی شهرستان خواف

تاریخچه ایجاد مرزهای ایران و افغانستان

مرزهای شرقی ایران، مرزهای ایران با پاکستان و افغانستان از نخستین نمونه‌های مرز به معنای کنونی آن در جهان است که در نیمه دوم قرن نوزدهم پدید آمد. این مرز از لحاظ عقد قراردادهای سرحدی و زمان حکمیت و تحدید حدود به سه قسمت تقسیم می‌شود (Mujtahidzadeh, 2003: 120).

۱. حکمیت ژنرال مک لین

۲. حکمیت کلنل مک ماهان انگلیسی بر اساس نظریه گلداسمیت

۳. حکمیت ژنرال فخرالدین آلتای

مرزهای خراسان رضوی در چارچوب دو حکمیت مک لین و آلتای با کشور افغانستان تعیین گشته‌اند. مرز ۵۵۰ مایلی (۹۱۹ کیلومتری) با ۱۷۲ میل مرزی علامت‌گذاری شده است و فاصله هر میل مرزی نسبت به میل دیگر حداکثر ۳ مایل (۵ کیلومتر) است (Afghanistan-Iran Boundary, 1961: 3).

جدول شماره (۲) پراکنش میل‌های مرزی در مرز مشترک ایران و افغانستان

بخش	تعداد	تاریخ جای گذاری میل‌ها
شمالی	۳۹	۱۸۸۱-۱۸۹۱ (حکمت مک لین)
شمالی	۵	۱۹۳۵ (حکمت آلتای)
مرکزی	۳۸	۱۹۳۵ (حکمت آلتای)
جنوبی	۹۰	۱۹۰۳-۱۹۰۵ (حکمت مک ماهان)
جمع کل ۱۷۲ میل		

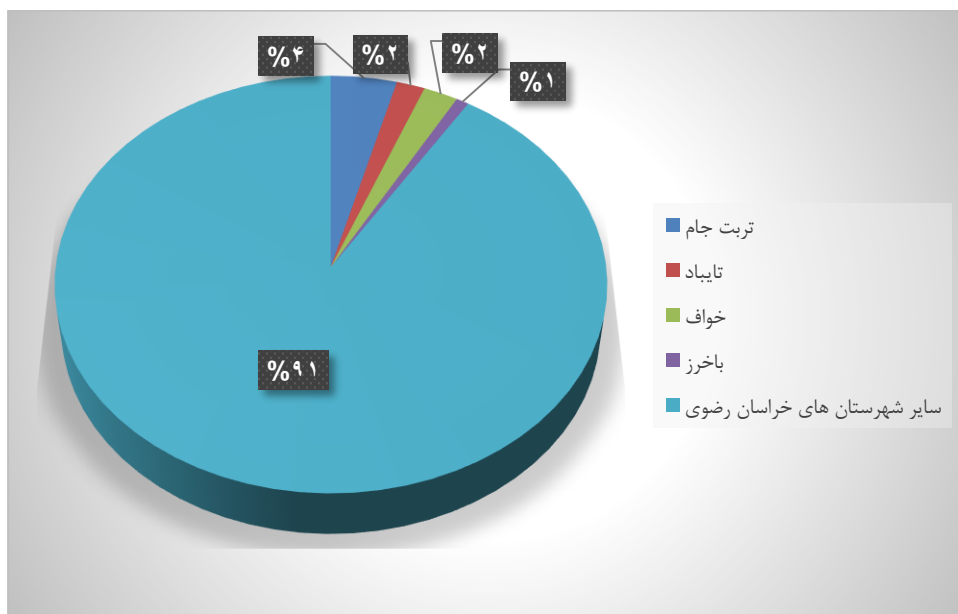
(منبع: (Afghanistan-Iran Boundary, 1961:3)

تداوم محرومیت شهرستان‌های تربت‌جام، تایباد و خواف

شهرستان‌های تربت‌جام، تایباد و خواف همانگونه که در فصل قبل بیان شد در میان هفت شهرستان داری محرومیت شدید بر اساس عوامل هشت‌گانه سنجش عدالت فضایی در استان خراسان رضوی هستند علاوه بر این موضوع شهرستان تربت‌جام پرجمعیت‌ترین شهرستان در میان هفت شهرستان فوق است. آمارهای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان خراسان رضوی نیز محرومیت سه شهرستان تربت‌جام، تایباد و خواف را تصدیق می‌کند به طوریکه جمعیت ساکن این سه شهرستان به همراه شهرستان باخرز که به تازگی از شهرستان تایباد منفک شده است فقط ۹ درصد از جمعیت استان خراسان رضوی را شامل می‌شود اما همین چهار شهرستان محل زندگی ۳۹ درصد جمعیت ساکن مناطق محروم استان خراسان رضوی است (Economic, social and cultural report of the cities of Khorasan Razavi province (Volume 2): 2016, 29).

نمودار شماره (۱) نمودار سهم جمعیت شهرستان‌های تربت جام، تایباد، خواف و باخرز از کل استان خراسان

رضوی

منبع: (Statistical Yearbook of Khorasan Razavi 2016, 132)

یافته های تحقیق

نگاه امنیتی برای حراست از مرزهای شرقی استان خراسان رضوی از نوع سلبی بوده است و نا آرامی ها در کشور افغانستان سبب تقویت این دیدگاه برای مدیریت مناطق هم مرز استان خراسان رضوی با کشور افغانستان شده است. لذا اقدامات صورت گرفته برای ارتقاء امنیت مرز سبب محدودیت‌هایی برای توسعه صنایع در شهرستان‌های مرزی استان خراسان رضوی با کشور افغانستان در نظر گرفته شده است. این مسئله در سند آمایش خراسان رضوی نیز ذکر شده است. بر خلاف ترکمنستان، کشور افغانستان نه تنها در مورد تهدیدات نظامی؛ بلکه به ویژه در مورد تهدیدات تروریستی و امنیتی به عنوان یک منبع تهدید جدی محسوب می شود (Mashhad University Jihad Research Deputy, 2011: 150). از مرز تا فاصله ۱۰۰ کیلومتر، محدوده با ضریب امنیتی کم محسوب می شود که برای استقرار مراکز و تأسیسات زیرساخت حمل و نقل مناسب نیست، به خصوص در ساخت بزرگراهها و جاده های مهم در این محدوده، باید ملاحظات دفاعی امنیتی مورد نظر قرار گیرد. عدم رعایت این ملاحظات در ساخت بزرگراه ها در حاشیه مرز می تواند تسهیل کننده ی حمله ی زمینی نیروهای دشمن به منطقه باشد، به همین دلیل هم چنان که در بحث مبادی تهدید ذکر شد، مرزهای شرقی به دلیل شرایط خاص کشور افغانستان ناامن تر بوده و از این رو رعایت حریم ۱۰۰ کیلومتری از مرز شرقی بیشتر توصیه می شود تا مرز شمال با کشور ترکمنستان.

علاوه بر این، شهرستان‌های مرزی خواف، تایباد، تربت جام، سرخس، کلات و درگز به طور کامل در این محدوده قرار داشته‌اند، در درجه ی بعد بخش‌های شرقی شهرستانهای فریمان و شهرستان مشهد نیز جزء این منطقه محسوب می‌شوند (همان، ۱۷۰). در سطح شهرستان‌های مرزی با کشور افغانستان نیز روستاهای مرزی بیش از هر مکان دیگر تحت تأثیر سیاست‌های امنیتی در مرز قرار گرفتند به طوری که خیلی از روستاهایی که اراضی آن‌ها در نوار قرمز مصوب شورای تأمین استان قرار گرفته بود از جمله روستاهای سردار آباد، دولی بهلولی، دولی جلال و... تخلیه و تخریب شدند و ساکنین آن‌ها نیز مجبور به مهاجرت به شهرستان‌های مشهد، تربت جام، سرخس، صالح آباد و روستاهای جنت آباد و کاریز کهندل شدند. افزون بر تخریب منازل مسکونی، تأسیسات دامداری و کشاورزی، قنات‌ها و حتی مساجد و مدارس روستاها به کلی ویران شده و از ادامه دامداری و کشاورزی به عنوان تنها شغل اهالی جلوگیری به عمل آمده و آنها از ابتدایی‌ترین حقوق انسانی خود که حق اشتغال، مسکن و حتی تردد در املاک خود است، محروم شده‌اند. فقط روستای سردار آباد به تنهایی فقط داری ۲۳۷ هکتار اراضی داری سند بود.

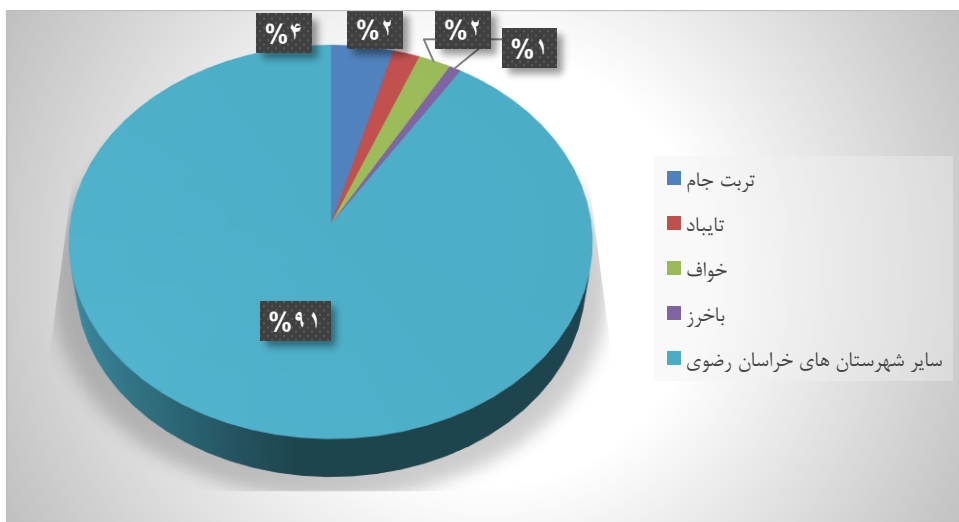
پس از آنکه روستائیان این روستاها از کشاورزی و دامداری محروم شده برخی بیکار و برخی هم به شغل‌های کاذب روی آورده و دام‌های خود را از دست داده‌اند علاوه بر این موضوع دولت در قبال رهاسازی اراضی کشاورزی و تخریب منازل مسکونی به روستائیان قول داد ملک بلاعوض داده و یا تسهیلات و خسارت وارده را پرداخت کند که تاکنون با وجود مکاتبات اداری و مراجعات حضوری به مقام‌ها و مسئولان بخش، شهرستان، استان و کشوری هیچ ترتیب اثری برای روستائیان داده نشده است (<http://qudsonline.ir,1397>).

تخریب‌ها در نواحی مرزی فقط منحصر به نواحی مسکونی نبود بلکه حتی آثار باستانی نیز از گزند تخریب‌ها در امان نبود. در نیازآباد خواف قلعه‌ای به جا مانده بود که ایل زنگنه بعد از کوچاندنشان از کرمانشاه به خراسان در آن ساکن شدند. قلعه‌ای که ضامن مستحکمی در طی قرن‌ها برای ساکنانش در مقابل هجوم اقوام بیگانه و دشمنان بوده است. قلعه‌ای که یکی از چند قلعه خشتی و گلی بزرگ ایران بوده و به علت چندین طبقه بودن خانه‌های قلعه، زیبایی منحصر به فردی دارا بوده است. متأسفانه طی سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۷۹ قلعه تاریخی شاپور مربوط به دوره ساسانیان بدون توجه به قدمت آن به علت مجاورت با مرز تخریب می‌شود و از آن همه تاریخ تنها در سنگی گرد و چرخنده باقی می‌ماند که در ورودی مسجد جدید نیازآباد به یادگار مانده است (www.isna.ir,1397).

مرزی بودن سه شهرستان خواف، تایباد و خواف مواهب اقتصادی چشم‌گیری برای این شهرستان‌ها دارا نبوده است بلکه به دلیل شرایط امنیتی موجود در شهرستان‌های ذکر شده و محدودیت‌های همراه آن توسعه نیافتگی و محرومیت این شهرستان‌ها تشدید شده است. آمارهای سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان خراسان رضوی نیز محرومیت سه شهرستان تربت جام، تایباد و خواف را تصدیق می‌کند به طوریکه جمعیت ساکن این سه شهرستان به همراه شهرستان باخرز که به تازگی از شهرستان تایباد منفک شده است فقط ۹ درصد از جمعیت استان خراسان رضوی را شامل می‌شود اما همین چهار شهرستان محل زندگی ۳۹ درصد جمعیت ساکن مناطق محروم استان خراسان رضوی

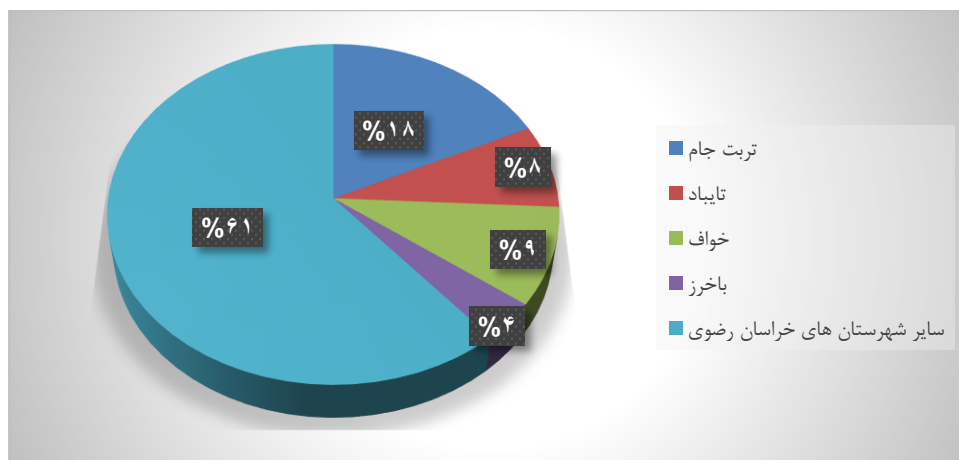
است (Economic, social and cultural report of the cities of Khorasan Razavi (Volume 2): 2016, 29).

نمودار شماره (۲) سهم جمعیت شهرستان‌های تربت‌جام، تایباد، خواف، باخرز از استان خراسان رضوی

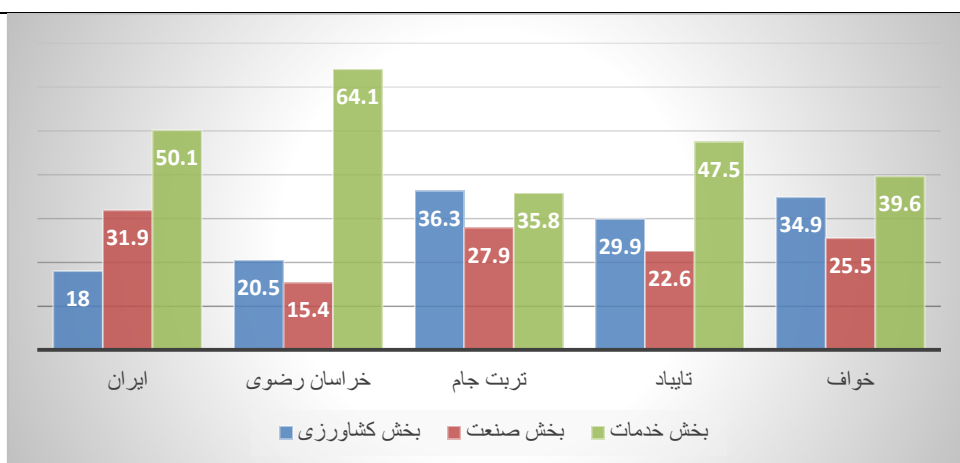
منبع: (Statistical Yearbook of Khorasan Razavi 2016, 132)

نمودار شماره (۳) سهم شهرستان‌های تربت‌جام، تایباد، خواف، باخرز از جمعیت ساکن مناطق محروم استان خراسان رضوی

منبع: (Economic, social and cultural report of the cities of Khorasan Razavi

(province (Volume 2): 2016, 29

منبع: (Beheshtian Mesgaran et al., 2019:111)

اکثر شاغلان در این بخش نیز از دانش لازم بهره‌مند نیستند و داری وضعیت مالی نامناسبی هستند که این مسئله سبب ادامه روند کشاورزی سنتی است. کشاورزی سنتی به دلیل هدر دادن حجم بالایی از آب‌های زیر زمینی، تضعیف و فرسایش خاک داری زیان‌های جبران ناپذیری است. از آن جا که هر فضای جغرافیایی داری توان زیست محیطی مشخصی است، بهره‌وری بیش از حد می‌تواند سبب نابودی محیطی زیستی آن فضا گردد (Beheshtian:235; Mesgaran et al., 2019).

گردشگری به خصوص در زمانی که سود فعالیت‌های دیگر بخش‌های اقتصادی در حال کاهش باشد، جایگزین مناسبی برای آنها و راهبردی برای توسعه است. بر این مبنا دلیل اصلی توسعه گردشگری غلبه بر پایین بودن سطح درآمد و ارائه فرصت‌های جدید شغلی و تحولات اجتماعی در جامعه محلی است و می‌تواند امیدهایی را برای کاهش فقر به خصوص در نواحی ای که به نحوی دچار رکود اقتصادی شده - اند فراهم آورد. آثار گردشگری در زمینه‌ی توسعه به شرح زیر است:

- همانند هر فعالیت صادراتی، منبع درآمد و اشتغال ایجاد می‌کند.
- زنجیره‌ای از کل فعالیت‌های اقتصادی و خدماتی به وجود می‌آورد و به عنوان یک اهرم برای تعداد زیادی از فعالیت‌های اقتصادی عمل می‌کند.
- از چشم اندازهای طبیعی بدون آن که ماهیت آنها را تغییر دهد و یا مواد اولیه‌ی آنها را دستخوش تغییرات کند و یا آنها را به مناطق دیگر حمل و نقل کند، بهره‌برداری می‌نماید.
- تقاضا را برای صنایع و هنرهای سنتی و فعالیت‌هایی که نیاز به نیروی کار بیشتری دارند، ارتقا می‌دهد.
- به همان اندازه که گردشگرانی را از خارج از فضای اقتصاد ملی جذب می‌کند، جریان‌های برون -

- زای هزینه‌ها را به منطقه تزریق کرده، ضریب تکاثری را افزایش می‌دهد (Papli Yazdi, 2006, (quoted by Griff, 1993).
- استان خراسان دارای ۴۸۰ جاذبه گردشگری ثبت شده است که از این تعداد ۵۵ از این جاذبه‌ها در شهرستان‌ها مذکور هست (سند آمایش استان). در اسناد توسعه‌ای این شهرستان‌ها تربت‌جام، تایباد و خواف نیز گردشگری بخش قابل توجهی از اقدامات الویت دار با توجه به اهمیت آن برای توسعه شهرستان‌های مرزی به خود اختصاص داده است.
- شهرستان تایباد
- اجرای طرح جامع پایانه مرزی دوغارون و ایجاد امکان و توسعه بازارهای عرضه کالا در آن
- حیاء و مرمت آثار تاریخی
- تأسیس مرکز فرهنگ شناسی جام و تایباد به منظور تقویت روابط خرده فرهنگ‌های محلی و تعمیق و گسترش فرهنگ بومی
- ایجاد مرکز بین المللی موسیقی شناسی جام و تایباد و تأسیس خانه موسیقی
- برگزاری همایش‌ها، جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها، چاپ مجموعه‌ها و نشریات معرفی فرهنگ بومی
- تقویت پایگاه‌های فرهنگی، خانه‌های فرهنگ روستایی، فرهنگسراها و...
- شناسایی و معرفی پتانسیل‌های بالقوه شهرستان در بخش صنعت و معدن و گردشگری با نگاه برون مرزی
- شهرستان تربت جام
- احیاء و مرمت آثار تاریخی از جمله آرامگاه شیخ جام
- تأسیس مرکز فرهنگ شناسی جام بمنظور تقویت روابط خرده فرهنگ‌های محلی و تعمیق گسترش فرهنگ بومی
- ایجاد مرکز بین المللی موسیقی شناسی جام و تأسیس خانه موسیقی
- برگزاری همایش‌ها، جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها، چاپ مجموعه‌ها و نشریات مروج فذهنگ بومی
- تقویت پایگاه‌های فرهنگی، خانه‌های فرهنگ روستایی، فرهنگسراها و ...
- شناسایی و معرفی پتانسیل‌های بالقوه شهرستان در بخش صنعت و معدن و گردشگری بانگاه برون مرزی
- شهرستان خواف
- تقویت زیرساخت‌های گردشگری طبیعی و تاریخی نظیر مدرسه غیاثیه خرگرد، آسبادهای نشتیفان ومسجد ملک زوزن، احداث واحدهای خدماتی رفاهی بین راهی در شهرستان

- حفاظت و مرمت و بازسازی بناهای تاریخی و تجهیز زیر ساختهای لازم جهت جذب گردشگر
- شناسایی و معرفی آثار تاریخی و آداب و رسوم محلی در سطح ملی و بین المللی
- تقویت و توسعه صنایع دستی و سنتی با نگرش فرهنگی و هنری در ارتباط با توسعه صنعت وریسم نظیر صنایع بومی
- رتقاء و بهسازی راه های منتهی به جاذبه های گردشگری نظیر سد سلامی؛ سد سده؛ رباط زیارت تنگل مهرآباد؛ تنگل خرگرد؛ تنگل گولوش تنگل بازه و مجموعه تاریخی کال جنگی
- تهیه طرح جامع گردشگری خواف و اجرای عملیات زیباسازی و انجام مطالعات بهسازی معابر روستاهای دارای جاذبه تاریخی و گردشگری
- ثبت آثار ملی خواف ، مستند سازی و تعیین حریم آثار خواف و طرح مطالعات بافت تاریخی خواف و آماده نمودن مقدمات اجرایی ثبت جهانی سه اثر مدرسه غیاثیه خرگرد، آسبادهای نشیمن و مسجد ملک زوزن در فهرست سازمان جهانی یونسکو
- پیش بینی احداث بعضی از مراکز و فضاهای شهری مورد نیاز و اتمام پروژه های نیمه تمام برای گسترش صنعت توریسم نظیر ساخت مراکز اقامتی مناسب در شهرستان
- تسریع در اجرای طرحهای مرمتی و بازسازی بناهای تاریخی شهرستان با توجه به کثرت بالای بناهای مذکور در شهرستان
- راه اندازی بازارچه مرزی سنگان به جهت افزایش تبادلات اقتصادی با کشور افغانستان(منبع اسناد توسعه)

نتیجه گیری

امروزه از گردشگری به عنوان عاملی مهم و تاثیر گذار در در ارز اوری و بهبود وضعیت اقتصادی برای هر منطقه و فضای جغرافیایی یاد می شود که تاثیر آن در مناطقی که جز مناطق محروم به حساب می آیند می تواند به مراتب چشمگیرتر و اثرات بیشتری در وضعیت اقتصادی که به تبع آن در اوضاع اجتماعی و فرهنگی آن منطقه را نیز تحت تاثیر قرار می دهد داشته باشد. قرار می گیرند ظرفیت ها و پتانسیل مناطق مرزی که بیشتر با دیدگاه امنیتی و به عنوان یک سپر دفاعی مورد استفاده های زیادی را در خود دارند که می توان با تغییر این رویکرد امنیتی به این مناطق وضعیت آنها را بهبود بخشید. شهرستانهای مرزی تربت جام، تایباد و خواف که مرز مشترک ایران با کشور افغانستان هستند ظرفیت های و پتانسیلهای بالقوه و بالفعلی در زمینه گردشگری دارند. اجرای سیاستهای امنیتی برای ارتقاء امنیت در مناطق مرزی تربت جام، تایباد و خواف هرچند که تا حدودی مثمر ثمر بوده است لیکن دید تک بعدی این روند و عدم در نظر گرفتن شرایط اقتصادی، اجتماعی و... مردم مرزنشین در کنار خلأ ملاحظات معیشتی در رویکرد امنیتی اتخاذشده پیامدهایی عمدتاً نامطلوبی را برای مرزنشینان به همراه آورده است. بخش عمده ای از

محرومیت این سه شهرستان مذکور نشئت گرفته از شرایط جغرافیایی و ملاحظات امنیتی می باشد و بخش قابل توجه دیگری مربوط به بی توجهی و عدم درک صحیح از توانمندیها و پتانسیل های این سه شهرستان می باشد. با توجه به موقعیت جغرافیایی شهرستانهای مذکور که در جوار یک کشور خارجی می باشند، این امر می تواند علاوه بر گردشگری داخلی، در جذب گردشگری خارجی نیز موثر باشد. توجه به صنعت گردشگری علاوه بر توسعه و بهبود شرایط اقتصادی، می تواند ذهنیت فرهنگی و اجتماعی این شهرستانها را تغییر دهد که بیشتر دیدگاهی امنیتی بر آنها حاکم است. در نتیجه توجه به امر صنعت گردشگری در این مناطق می تواند وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی این مناطق را بهبود بخشد و در محرومیت زدایی این مناطق نقش موثری داشته باشد..

مراجع

- ✓ Albalate, Daniel, and Bel, Germa (2009). Tourism and Urban public
- ✓ Beheshtian Mesgarani, Ali (2019). Investigating the Spatial Political Implications of the Security Approach on the Iran-Afghanistan Joint Border. Area of study: Khorasan Razavi Province of the Islamic Republic of Iran and Herat Province of the Islamic Republic of Afghanistan. [In Persian]
- ✓ Brasil). Estudios y perspectivas en turismo. ;22
- ✓ Chandoevrit, W., Yonguth Ch. and Srawooth, P. (2004). Thail and Cross Border Economy, A Case Study of SA Kaeoond Chiangrai, Thailand development resource institute (TDRI).
- ✓ Dikshit Ramesh utta.(1995). political Geography the Discipline and its Dimension . tata McGraw Hill publishing company limited..
- ✓ Ebrahimzadeh, Issa; Hafez Rezazadeh, Masoumeh and Daraei, Marzieh (2012). Markets of border cities - a gateway to the development of urban tourism, case study: Sistan and Baluchestan province. National Conference on Border Cities and Security, Challenges and Approaches. [In Persian].
- ✓ Economic, social and cultural report of the cities of Khorasan Razavi province (Volume 2): 2016, 29.
- ✓ Hafeznia, Mohammad Reza (2013). Political Geography of Iran, Tehran: Samat Publications. [In Persian]
- ✓ <http://razavi.farsnews.com>
- ✓ Ismailzadeh, Nahid; Shahraki, Ali and Shahraki, Fatemeh (2012). Investigating the effects of tourism in border areas, a case study: Saravan city. Conference on border cities and security, challenges and approaches, Sistan and Baluchestan University. [In Persian]
- ✓ -Kiani, Sajjad and Kiani, Unit (2019). Analytical comparison of Qeshm and Antalya in order to present tourism development strategies. Quarterly Journal of Man and Environmental Protection, No. 51. [In Persian]
- ✓ Longman dictionary of contemporary English(1988).
- ✓ Management and Planning Organization of Khorasan Razavi Province, (2017), Development Documents of Cities of Khorasan Razavi Province, Publications of the Planning and Budget Organization of Iran, Tehran

- ✓ Mashhad University Jihad Research Deputy, (2011), Planning Studies of Khorasan Razavi Province, Mashhad, Publications of Mashhad University Jihad Planning Studies Publications.[In Persian]..
- ✓ MirHaidar, Dorreh (2017). Fundamentals of Political Geography, Tehran: Samat Publications. .[In Persian]
- ✓ Mojtahedzadeh, Pirooz (2010). Border Policies and International Borders of Iran, Tehran: Samat Publications. .[In Persian].
- ✓ Nasiri Aghdam, Ali and Afrooz Kelardehi, Elaheh (2017). Organizations of free industrial industrial zones, a capacity for the development of deprived and border areas. .[In Persian].
- ✓ -Nasrollahi, Zahra; Jahanbazi, Neda and Naseri, Tahereh (2014). Journal of Tourism Management Studies. Year 9, No. 28. .[In Persian]
- ✓ NewmanDavidandpaasiAnssi.(1998).Fences&neighborsintheworldmidrsn Human geography pout.
- ✓ Papli Yazdi, Mohammad Hossein, Saghaei Mehdi (2006), Tourism (Nature and Concepts), Ministry of Culture and Islamic Guidance.
- ✓ Poor Taheri, Mehdi; Mohammadi, Nahid and Rokanuddin Eftekhari, Abdolreza (2014). Evaluation and assessment of limitations in rural areas, studied: Central part of Javanrood city. Quarterly Journal of Rural Development Economics, third year, No. 3. .[In Persian].
- ✓ Rafian, Mojtaba; Moloudi, Jamshid; Meshkini, Abolfazl and Irandoost, Kiomars (2013). The relationship between the evolution of border function and the improvement of the periphery of border cities, a case study: Baneh and Saez border cities. Journal of Urban Studies, No. 9. .[In Persian][
- ✓ Shaterian, Mohsen; Oshnavi, Amir and Getjipour, Mahmoud (2014). Strategic analysis of border areas, case study: border cities of Kurdistan province. Journal of Urban Studies, No. 11. .[In Persian].
- ✓ Tomazzoni EL, Crosdales C, DelCarmen L(2013). Ciclo virtuoso de satisfacción de los turistas del evento Natal Luz y desarrollo turístico y socioeconómico de la ciudad de Gramado (Serra Gaúcha,
- ✓ UNWTO (2012). Tourism Highlights, World Tourism Organizatio.
- ✓ Zarghani, Hadi, (2001), Security Function Analysis of the Eastern Border of Iran (Khorasan) –
- ✓ Afghanistan, M.Sc. Thesis, Tarbiat Modares University.